

הגעגוע הוא הלשון המתנועעת

רחל פורמן אלבו: **געגוע למלני, מבחר שירים 1984-2010**, הוצאת 'ספרי עיתון' 111 עמ' 2011

"מלני אינו רק שם אמי/ הוא מושג שלי על רחמים ותובנה" (עמ' 108) כותבת רחל פורמן אלבו. שני טורים אלו באחד השירים האחרונים שלה, אוצרים בתוכם את התשתית לכתיבתה: הרחמים, החמלה והתובנה לשאת אותם אל המישור השירי.

"געגוע למלני" אינו רק געגוע לאם, מלני. הגעגוע הוא הלשון המתנועעת, החסר הוא המניע את הכתיבה, את השרפה הפנימית. געגוע לבית, געגוע לאדם שהוא בן אנוש, געגוע למשפחה, לאנשים שהיו ואינם, ולא רץ שאינה עוד מה שהיתה. הגעגוע מכונן את כתיבתה של פורמן אלבו עוד מראשיתה, מעצם הבריאה "את נושאת ברחםך ענן שחור/ מתוכו אני אוצרת תמונת אמהות" (עמ' 18). הגעגוע הנגזר מתוך החסר אינו מכונן לחסדי ההתפרקות הנוסטלגית. ההווה החסרה העולה כבר מן הרחם האפל מוצאת את ביטויה בשפה, בבחירת השם הנגזר גם הוא מאותו מדרון "אני נקראת על שם אחות-אבי/ הירויה בתוך התעלה/ אני לוחשת את שמה- שמי/ ואומרת עלינו קדיש" (עמ' 19). השפה מתפקדת כשלד היוצר חיבורים בין העבר והעתיד, בין המוות והחיים בהווה השירי. תמונת האחות המתה בתעלה, האחיינית החיה הלוחשת כעת, הקדיש על שתייה שנאמר בהווה וייאמר בעתיד, והשיר הזה - ארבע שורות.

ארבע הוא גם מספר התמונות המופיעות בסוף הספר וחותרות אותו: פסיה, אחות האב שנספתה בשואה מצולמת בפולין, מלני האם ברומניה, פורמן האב, נשק בצבא האדום, ופייגה הדודה ברומניה. כך באופן סמלי נתונים השירים כולם, או שנות היצירה, במסגרת העבר הרחוק-קרוב, יונקים ממנה וחוזרים אליה. חיים שלמים בצלו הארוך של הזיכרון המשפחתי.

זיכרונות אחרים, מוקדמים, כמו בשיר 'זיכרונות מואדי סאליב' הם בבחינת הצצות לעולם ילדות מתוך עיניים קרועות לרווחה. "צלחות חרסינה, נעליים מרופטות, פמוטי נחושת/ גלימות ילדות מחוררות-עש/ נוצות מרוטות, ריח עופות שחוטים/ מלווים אותי בדרכי אל אפלת האטליו/ בשוק הסיטונאי של ואדי סאליב..." הדוברת בשיר חוזרת למקום ה"ילדי" שבו ראתה את השברים, נשמה את הריחות ונשאה על כתפיים קטנות את אימת האם. הזמן הוא מסכה מדומה והזיכרון נתון בנתחים שורפים.

שירים רבים מעלים את סערות הנפש הנגזרות לחלקים עצמאיים, מתפקדות להוראות בימיו

הבהיר, הברור, הטווה - בשפה ציורית להפליא - קווים לדמות החברה ממבט של עד, אדם נוכח. הקורא אינו יכול שלא לחבור אל ההתבוננות הלירית הזו מתוך הכנות, הנוכחות האנושית הכובשת והעין הבלתי משוחדת.

השיר האחרון מבקש את ישועת האם שכבר איננה. כך נחתם הספר בבקשת גאולה מתמשכת, מעין הווה מתמשך - הנושא פניו אל עתיד אשר בו תימצא אולי הגאולה לאם המתה. "מלני משוטטת בשדה/ מלקטת שיבולי צער/ עוד מעט תגיע אל האסם/ לבקש ישועה".

טלי שוורצשטיין-בסר

"ואני התולעת ואני הנקר"

יערה בן-דוד: **סוס טרויאני מבטן התודעה**, הוצאת כרמל 2011, 96 עמ'

ספרה החדש, החמישי, של יערה בן-דוד, **סוס טרויאני מבטן התודעה**, אחוזו כולו בחוויית הכאב על מות האב בטרם עת. האלגיות העוברת לאורכם של השירים מועצמת דווקא בשל האיפוק הלשוני והיעדר סנטימנטליות. הקולאז'ים, מעשה ידיה של המשוררת,

מהדהדים, כבמשחק מראות, את חוויית השבר. בגב עטיפת הספר כותב שלום רצבי כי לפנינו מעין "פואמה המתפתחת בקו ליניארי". אנסה לעקוב אחר התפתחות זו באמצעות עיון בשיר אחד, לרוב השיר הפותח, בכל אחד מפרקי הספר. הפרק הראשון "בטרם" נפתח בשיר המבשר על האימה והאובדן המוסוויים בסבך היופי, את ה"היות לא בבית" בלשונו של היידגר, המוסתר בינתיים מהעין: "של נעליך ולך לאט/ על רצפת העץ החורקת בבית העץ/ בבודגניה ואס בואכה היער ונכלוליו/ כאן שורשי העצים לא מעופרים באוויר/ תגיד קנאה בשורשים לא שלך / ולעולם לא יהיו שלך./ בשורשי השקט דנדון ירוק..."

במהלך קריאת השירים בפרק אנו נעים מן הירוק, הפתוח והמואר אל האפלה המתעמקת בסבך היער וצלליו. הדוברת רואה את הנולד. כלפני מסע מצויה האח לקחת מלוא הסל צידה לדרך, למקום הריק "לפני רדת המסך". ואולי היא חשה צורך לקחת מלוא חופניים מקסמו של המקום הזר, צידה של חוסן נפשי לריק הצפוי. הצידה והציד על מטענם הקונטטיבי עוד ילפתו... ❖

קצרות ודורשות מהקורא להשלים את התמונה - שנדמה כאילו נלקחה מסרט אימה - בעיני רוחו: "תרדמה עמוקה בוקעת/ תקרת מלט נופלת/ טרקטור חורש חולות בחוף הים מפיל עמוד חשמל/ מתח גבוה/ חדר חשוך/ דם נגוע/ אור פגוע/ ואיש אחד עיניו גחלים מפויחים בא בימים נמלט בלילות/ מוביל אותי בוערת כאשת לוט במלח סדום" (עמ' 41).

פעמים נדמה לקורא כאילו הוא ניצב שם, עם המשוררת המזוהה עם הדוברת בשיר. יחד איתה הוא חווה את "האחר" הכבול, האומלל וחסר הישע. דמויות רבות לו ל"אחר" אך לעולם הוא חי בשולי החברה. סובל ממחלות, מזקנה, מתפרנס בדוחק מעבודות דחק או בוחר לשים קץ לעליבותו, ולעתים רק להמשיך את הקיום הפיזי ולהתנתק: "נמרה נטושה הלנה/ הבירה זורמת בתוך השדיים הגדולים שלך/ שמלתך מופשלת/ ירכיך הרחבות מופנות אל השמים/ ואת מנותקת בוהה אל תוך המים/ את ודאי מאושרת שלא הצלחתי לנפץ את/ המראה המשתקף ולחולל כך מהפכה/ שהיתה מפרה את השלווה המזוהה שלך/ כשצפיתי בכך שרועה על ספסל עץ בחוף הים/ למי מלבדי ומלבדך עניין בכל זה" (עמ' 97).

פורמן אלבו מצליחה לנסוך את הרחמים והחמלה מתוך אותה שפה פשוטה לכאורה ובלתי מתחכמת המעלה, בעוצמה פוצעת, קווי מתאר לדמויות. נוכחותה של המשוררת הטווה את ההתבוננות האנושית הזו, מגבירה את הקרבה אליה. הקורא חש את החמלה שלה כלפי "גיבורי" השירים, את הודהותה עמם.

החיים והמפגש עם אותם "גיבורים" הם המקור לכתיבתה. מצד זה אך טבעי כי שירים רבים יוקדשו לאנשים אשר חצו את דרכה של המשוררת, כמו פייר סולימן, סמיח אל קאסם, ג'ורג' עובדיה, יעקב בסר ויונה וולך. עודד פלד, עורך הספר, כותב בהקדמה על קולה המובהק של המשוררת העולה במבחר המייצג של ששת קובצי השירה ועשרים ושש שנים של יצירה. אם צריך למקד את מובהקות קולה של פורמן אלבו, אפשר לעשות זאת מתוך התייחסות לצלילו